


# FOLKESKOLE FOR ALLE



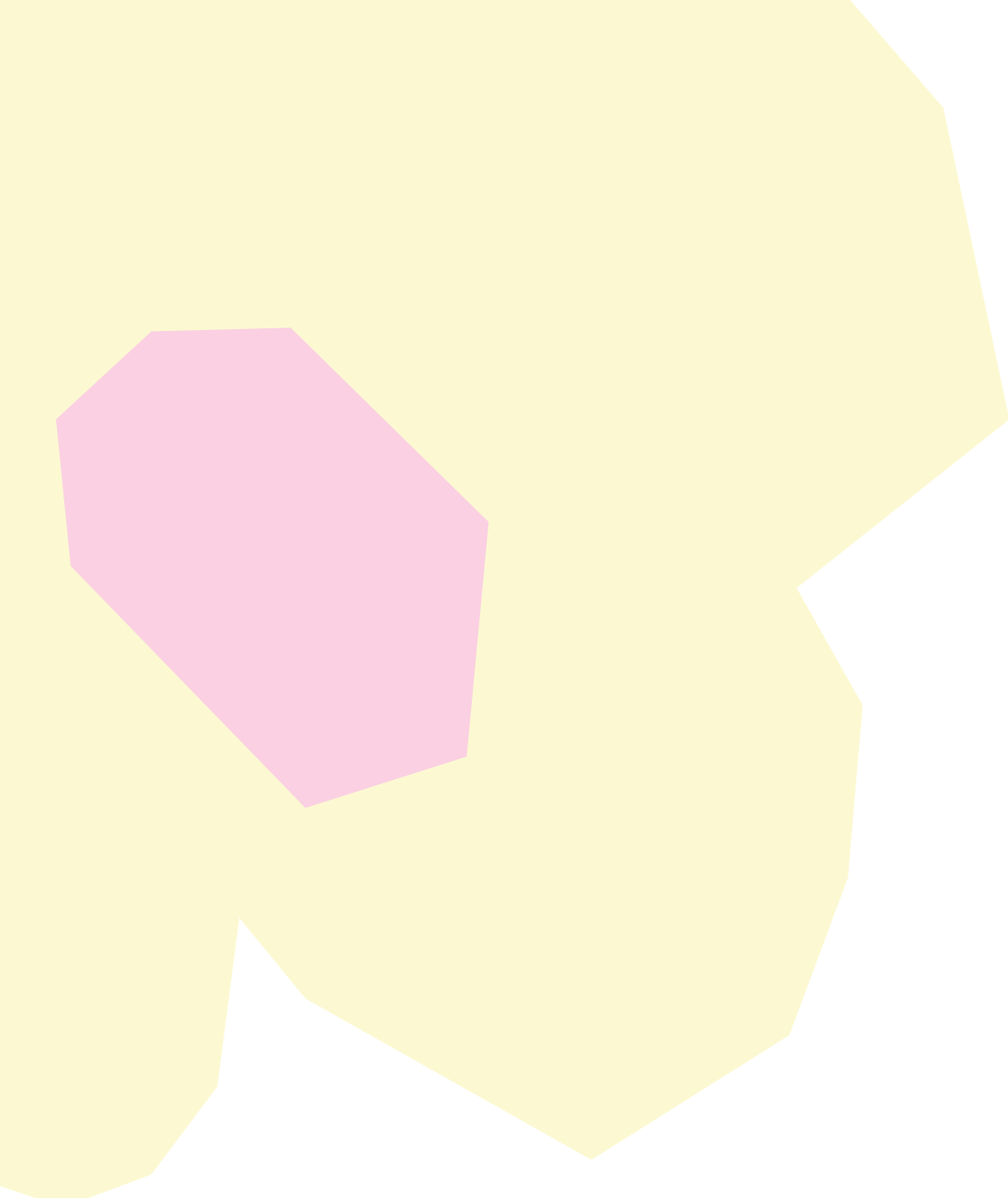
Oqassagutta  
nappaaqqaartassaagut



Eqqissilluta  
issiassaagut



Atukkagut  
torersartassuagut



**KOLOFONI**

**Udgiver:** Tilioq 2024

**Tekst og redaktion:** Tilioq

**Foto:** Tilioq, private fotos

**Oversætter:** Dorthe Kielsen

**Grafisk Design:** Ivalu Risager // [irisager.gl](http://irisager.gl)



## Forord

Folkeskolen bør være et sted, hvor alle børn har mulighed for at trives, udvikle sig og lære. Men for mange børn med handicap i Grønland er dette langt fra virkeligheden. Det står klart efter vores rejse langs kysten i efteråret 2022, hvor vi talte med børn, forældre, lærere og skoleledere om deres oplevelser i folkeskolen. Det, vi hørte, var bekymrende. Mange børn med handicap mødes med lave forventninger, de får sjældent mulighed for at gennemføre deres skoleforløb med en afgangsprøve, og mistrivsel samt ufrivilligt skolefravær er udbredte problemer.

Disse forhold er ikke blot brud på menneskerettighederne, de er også et symptom på et system, der ikke inkluderer børn med handicap. Det er et tab – ikke bare for børnene selv og deres familier – men for hele samfundet. Når vi ikke formår at skabe en folkeskole, hvor børn med handicap kan udfolde deres potentiale og sikres deres ret til uddannelse, mister vi et vigtigt bidrag til vores fremtid.

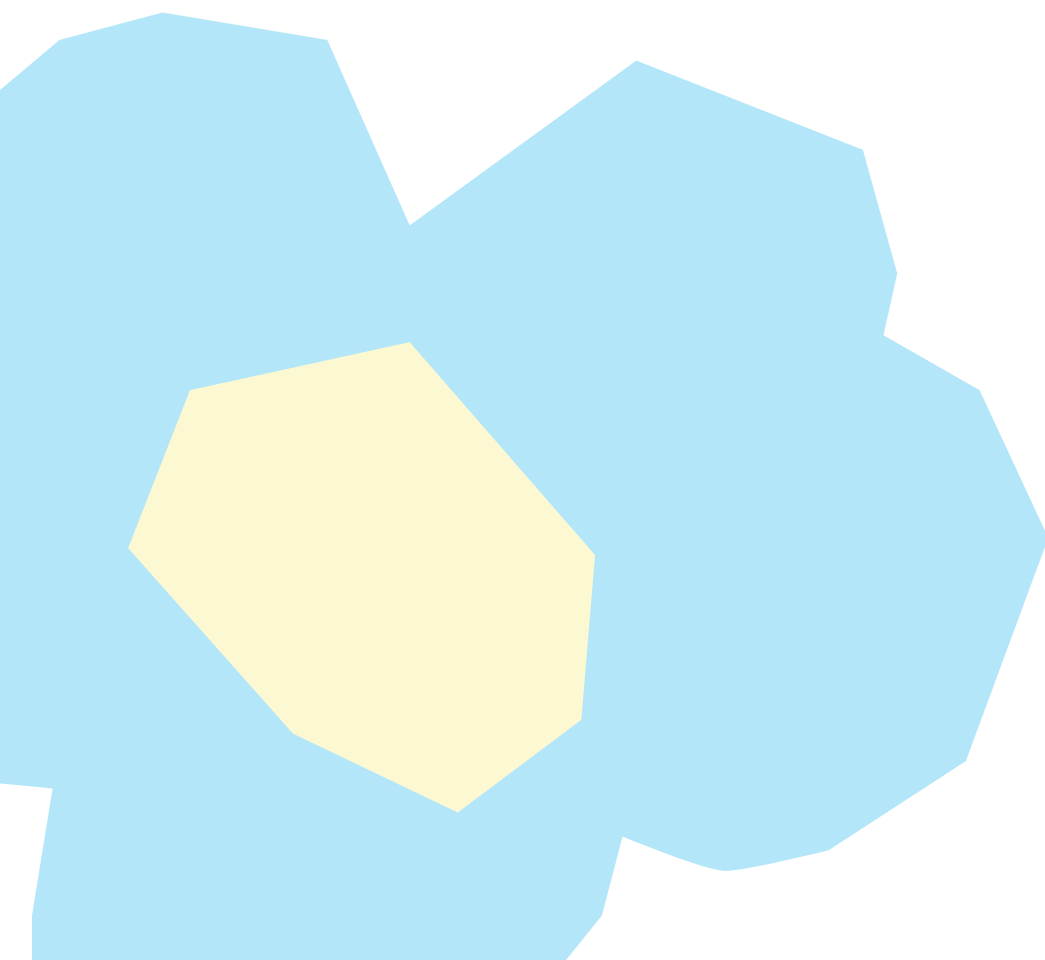
I denne udgivelse belyser vi gennem konkrete cases fra vores rejse, hvordan vilkårene ser ud for børn med handicap i folkeskolen. Vi gennemgår de væsentligste aspekter i børne- og handicapkonventio-

nen og supplerer med nogle ekspertbidrag på problematikkerne ufrivilligt skolefravær og børnesyn – “Vanskelige børn eller børn i vanskeligheder?” Samtidig peger vi på nødvendigheden af at implementere tiltag som Universal Design for Learning (UDL), der sikrer, at undervisningen er tilpasset alle børn – uanset deres forudsætninger. UDL handler om at skabe et fleksibelt læringsmiljø, hvor alle børn, med eller uden handicap, kan deltage og lære på deres egne præmisser. Det vil gavne og give løft til alle andre børn også.

Lad dette forord være en opfordring til handling. Vi har et ansvar for at sikre, at retten til uddannelse for børn med handicap bliver opfyldt. Det vil ikke kun gavne de enkelte børn og deres familier, men hele vores samfund. Det er på tide, vi ser børn med handicap som ligeværdige, som børn med ressourcer og som en vigtig del af Grønlands fremtid, og giver dem de muligheder og den støtte, de har ret til. Det er dyrt ikke at handle. I dag mister vi ressourcer, vi mister hænder – for det er hele familier, som ufrivilligt flytter fra Grønland for at sikre deres børns fremtid.

# INDHOLD

Det viser undersøgelsen: Folkeskolen er ikke for alle . . . .	6
Anbefalinger . . . . .	8
Fem cases fra Qeqertalik, Qeqqata og Sermersooq kommuner . . . . .	10
Anonymiserede uddrag fra samtaler med skoleinspektører og lærere. . . . .	16
Grundlæggende børne- og handicapretlige principper . .	18
Handicapkonventionens artikel 24: Retten til uddannelse . . . . .	19
Om ufrivilligt skolefravær . . . . .	20
Status på folkeskolen i Grønland . . . . .	21
Om børnesyn . . . . .	22
Universelt design og Universal design for learning . . . . .	23
Konklusion . . . . .	24



## Introduktion

Retten til grundlæggende uddannelse er en fundamental menneskeret for alle børn.

Folkeskolen skal være for alle børn. Den skal være et trygt miljø, hvor børns læring og udvikling er i fokus. Dette gælder også for børn med handicap og særlige behov.

Børn med handicap er beskyttet af både FNs Børnekonvention og FNs Handicapkonvention, hvori deres ret til uddannelse er stadfæstet. Et af handicapkonventionens bærende principper er, at mennesker med handicap ikke skal placeres i parallelsystemer, men inkluderes i samfundstilbud som alle andre. Børn med handicap har ret til at blive undervist i et inkluderende undervisningsmiljø. De har ret til uddannelse på lige fod med andre børn.

At sikre, at børn med handicap får en uddannelse, er ikke bare en investering i det enkelte menneske, men en investering i landets fremtid. Der er stor brug for uddannet arbejdskraft i hele landet og der er et uudnyttet potentiale i at sikre, at børn med handicap får den rette hjælp og støtte til at tage en uddannelse. I dag får mange børn med handicap end ikke folkeskolens afgangsprøver; der er ingen forventninger; de hægtes allerede af samfundet her. Desuden mistrives de ofte og får ufrivilligt skolefravær. Dette har store konsekvenser for barnets fremtid, men påvirker samtidig hele familier – voksne, som ikke kan passe deres arbejder, som får sociale problemer eller fraflytter landet. Det påvirker hele samfundet negativt og har også økonomiske konsekvenser for hele samfundet.

Siden Tilioqs oprettelse i 2017 har børn med handicaps problemer i folkeskolen været et fokuspunkt. Vi får jævnlige henvendelser fra forældre, som kæmper med manglende undervisning, manglende støtte, manglende viden, manglende samarbejde, børn der mistrives, umulige jobsituationer og meget mere. I de grelleste tilfælde hører vi, om forældre, som i årevis har kæmpet forgæves for støtte, diagnose og hjælp til deres børn, og som pludselig trues med tvangsfjernelse af deres børn. Det fuldstændig uacceptabelt.

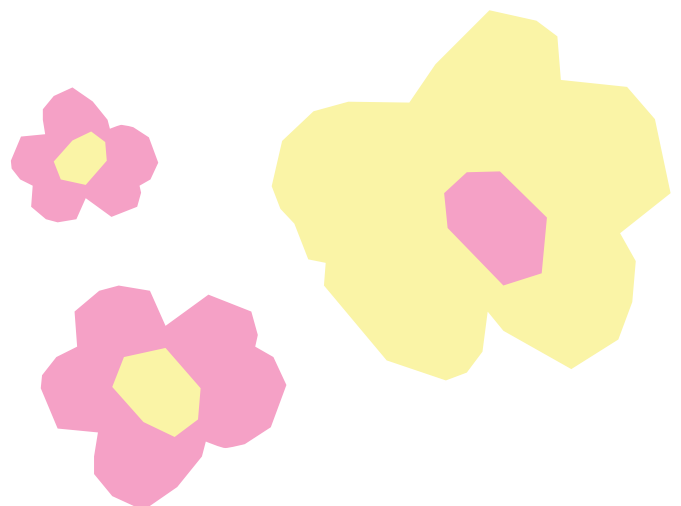
Der findes mange tydelige tegn på, hvordan dette område har været negligeret af de offentlige instanser. For eksempel viser en rapport fra Uddannelsesstyrelsen fra 2022, at langt størstedelen af elever i specialklasser ikke får en adgangsgivende afgangsprøve, og at vi altså ikke lever op til denne forpligtelse i Grønland.

Undersøgelsen var en af årsagerne til, at Tilioq i efteråret 2022 på en orienteringsrejse langs kysten foretog interviews med børn, forældre, plejeforældre, lærere, skoleledere, støttepersoner og forvaltninger. Vi ønskede at belyse hvordan det står til med undervisning og inklusion af børn med handicap i den grønlandske folkeskole. I denne rapport videregiver vi erfaringer fra alle disse mennesker.

Vi har talt med borgere i Sisimiut, Aasiaat, Ilulissat, Qasigiannguut, Qeqertarsuaq, Kangaatsiaq, Niaqornaarsuk, Kangaamiut, Maniitsoq og Nuuk. Vi har udvalgt fem cases, men alle de børn, voksne, lærere og skoleledere, vi har talt med, har med deres fortællinger bidraget til denne udgivelse, dens konklusioner og budskaber. Samtalerne viser, at der er kritisk mangel på ressourcer, viden og kapacitet i folkeskolerne.

At børn med handicap ikke får den undervisning og uddannelse, de har ret til, blev desværre kun bekræftet på vores rejse. Virkeligheden er, at retten til uddannelse ofte ikke bliver opfyldt for børn med handicap.

Folkeskolen rummer ikke børn med handicap. Børn bliver tabt efter endt folkeskoleforløb.



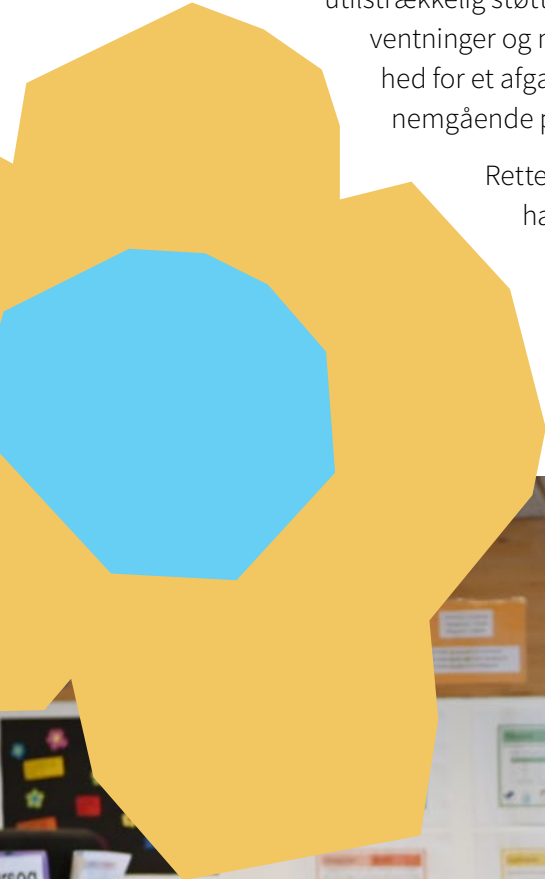
## Det viser undersøgelsen: Folkeskolen er ikke for alle

Denne udgivelse samler fem cases, der illustrerer forskellige aspekter af, hvordan virkeligheden er for børn med handicap i folkeskolen i Grønland. Desværre peger casene på alvorlige mangler i uddannelsessystemet, hvor manglende faglighed, utilstrækkelig støtte, manglende forventninger og manglende mulighed for et afgangsbrev er gennemgående problemer.

Retten til uddannelse handler ikke kun om adgang til skole, men også om livslang læring.

Dette kræver tilpasninger, der imødekommer individuelle behov og sikrer, at børn med handicap kan opnå størst mulig faglig og social udvikling med fuld inklusion som mål. Desværre er virkeligheden for mange børn med handicap en anden, hvilket Tilioqs undersøgelse dokumenterer. Undersøgelsen viser:

- **Mangel på lige muligheder:** Manglende forventninger, manglende indsats og støtte gør, at børn med handicap ofte ikke får et afgangsbrev svarende til deres jævnaldrende i almindelige klasser.
- **Manglende viden, forståelse og støtte:** Børnene møder ofte lærere og støttepersoner uden viden om eller forståelse for handicap. Dette fører ofte til skolevægring og mistro.



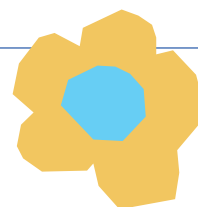


- **Fysiske og strukturelle problemer:** Lokaler og støjniveau på skolerne er ofte uegnede, hvilket skaber uro og stress hos børn med særlige behov. Skiftende lærere og støttepersoner forværrer denne udfordring.
- **Manglende efteruddannelse og ressourcer:** Der er generelt mangel mulighed for viden, kurser og uddannelse til lærere og støttepersoner.
- **Manglende tværgående samarbejde:** Samarbejdet mellem skole, kommune og sundhedsvæsen varierer, og mange forældre oplever, at de skal kæmpe for at sikre deres barns trivsel.
- **Manglende ressourcer til tilpasning:** af undervisning, materialer og fysiske rammer, så alle børn kan trives.

### Konsekvenser for børn og familier

Manglen på en helhedsorienteret tilgang påvirker ikke kun børnene, men også deres forældre, der ofte må tage fri fra arbejde eller helt opgive arbejdsmarkedet for at sikre deres barns trivsel. Ressourcetsvage familier rammes hårdest, da det kræver en stor indsats at navigere i systemets mangler. Derudover betyder lange ventetider på diagnoser og støtte, at mange børn ikke får den hjælp, de har behov for i tide.

**Uddannelse er en grundlæggende rettighed. Det er på tide, at der tages de nødvendige skridt for at sikre, at folkeskolen i Grønland bliver for alle - at ingen børn lades i stikken.**



## Anbefalinger

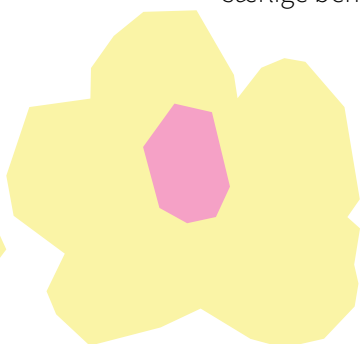
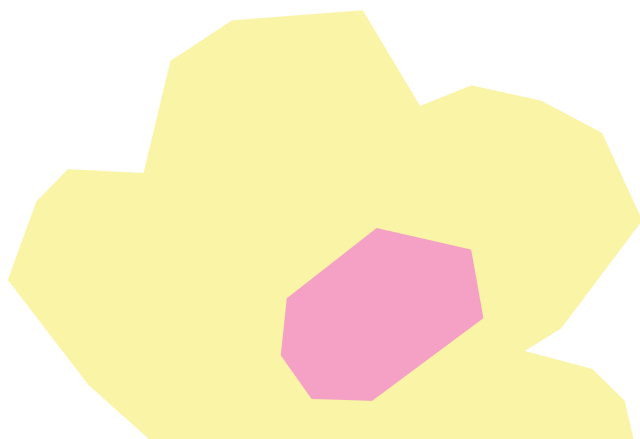
Alle børn, uanset handicap, skal sikres adgang til en kvalitetsuddannelse, der ruster dem til en aktiv rolle i samfundet og fremtidens arbejdsmarked. Naalakkersuisut har ansvar for at børn med handicap og særlige behov opnår kvalitetsuddannelse i overensstemmelse med Børnekonventionen og Handicapkonventionen. Tiliq anbefaler derfor:

### Overordnede anbefalinger

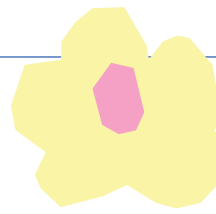
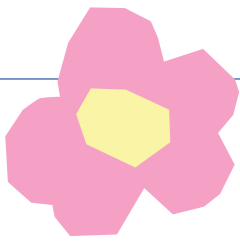
1. Naalakkersuisut bør i samarbejde med blandt andre handicapforeningerne udarbejde en plan, der sikrer, at alle børn – uanset handicap – kan gennemføre folkeskolen med et afgangsbetrag. Strategien bør have barnet i fokus og inkludere:
  - Relationen til barnet er afgørende for succes. Omtænk og styrk derfor støttepersonsfunktionen og samarbejdet med lærere samt med forældrene.
  - Etablering af rammer for at mindske skolevægring gennem fleksible undervisningsmetoder og bedre samarbejde mellem familier, skoler og kommuner.
  - En national indsats for at implementere Universal Design for Learning (UDL) i hele uddannelsessystemet.

### Specifikke anbefalinger:

1. Naalakkersuisut bør tildele flere midler til Ilinniarfissuaq for at uddanne lærere og speciallærere med kompetencer inden for inklusion og universel design for læring.
2. Opkvalificering og styrkelse af læreres kompetencer.
3. Intensivering af efteruddannelsesmuligheder for lærere, med særlig fokus på universal design for learning, specialundervisning og undervisning af elever med handicap.
4. Udvikl online kompetencegivende efteruddannelsesforløb for lærere, ressource-lærere og skolekonsulenter, så de får værktøjer til at arbejde med elever med særlige behov.
5. skoler bør tilbydes fleksible online kurser og fjernundervisning for lærere, så kompetenceløft kan tilgås uanset lokation.
6. Der bør etableres partnerskaber mellem små og store skoler for at fremme ressourcefordeling, videndeling og mentorordninger blandt lærere.
7. Universal Design for Learning (UDL) bør integreres som en grundlæggende tilgang til undervisning i folkeskolen. Denne tilgang sikrer, at læring tilpasses alle elevers behov gennem:
  - Anvendelse af visuelle, auditive og taktile metoder, så alle elever inkluderes i læringsprocessen.
  - Fokus på at gøre undervisningen engagerende og relevant for elevernes individuelle præferencer og behov.
  - Specifikke metoder som kan bruges til at fremme kognitiv udvikling hos børn med særlige behov – men vil løfte alle børn.







### Fokus på samarbejde

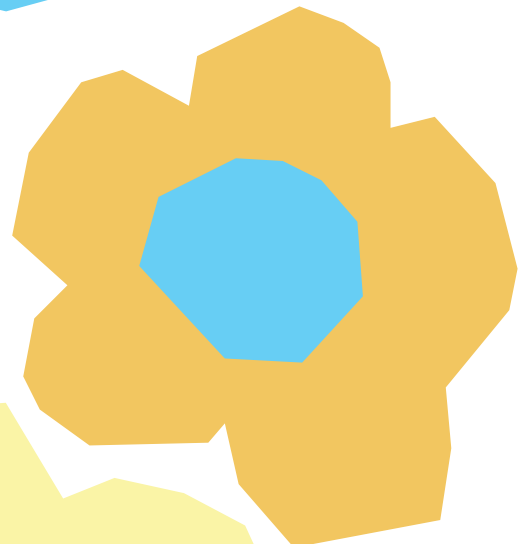
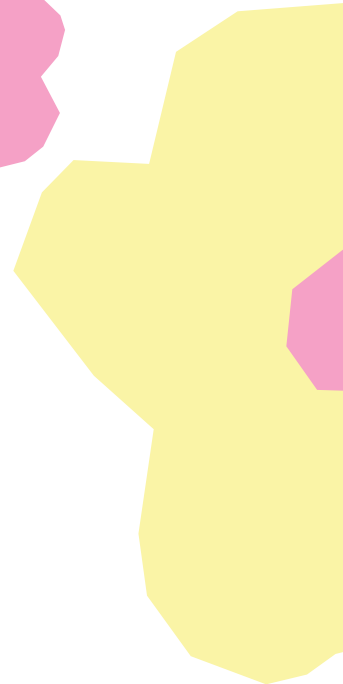
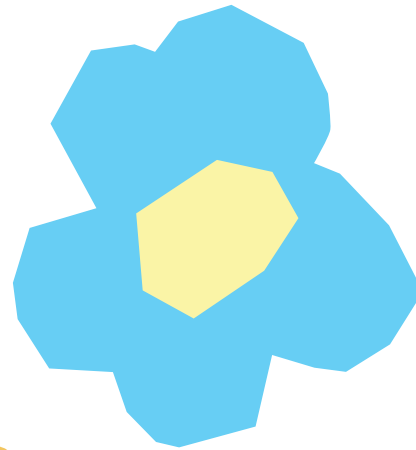
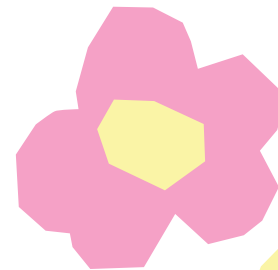
1. Barnet og forældres skal inddrages, høres og mødes, som personer med vigtig viden og ressourcer.
2. Styrket samarbejde mellem forældre, skoler, forvaltninger og sundhedsvæsen for at sikre helhedsorienterede løsninger.
3. Inklusion skal være et bærende princip i folkeskolen, hvor diversitet er en styrke og alle børn føler sig som en del af fællesskabet, uden stigmatisering.

### Digital undervisning, fleksible løsninger og læringsmiljøer

1. Udvikling af digitale undervisningsredskaber og muligheder for online-undervisning for elever, der rammes af ufrivilligt skolefravær.
2. Integration af fleksible læringsmiljøer for at imødekomme elevernes forskellige behov og læringsstile.
3. Der bør udvikles løsninger som online-undervisning og fjernundervisning for børn, der oplever ufrivilligt skolefravær.
4. Digitale redskaber bør integreres for at understøtte differentieret læring og give elever mulighed for at deltage i undervisningen på deres egne præmisser.

### Langsigtede gevinster

Disse indsatser vil ikke blot sikre børn med handicap lige adgang til uddannelse, men også bidrage til at styrke Grønlands arbejdsstyrke og fremme en økonomisk vækst. Universal Design for Learning kan være en central drivkraft for at skabe et fleksibelt, inkluderende og effektivt uddannelsessystem, der gavner hele samfundet. Den vil kunne give det løft til folkeskolen, som længe er anbefalet, blandt andre af Økonomisk Råd.





## Fem cases fra Qeqertalik, Qeqqata og Sermersooq kommuner

I forbindelse med Tilioqs rejse rundt omkring kysten, snakkede vi med mange forældre, hvis problemer både er fælles og unikke. Vi kan se tydelige tendenser af svigt, børn der ikke trives og en infrastruktur ude af stand til at varetage borgernes behov.

Vi har samlet en lille del af alt den information vi fik, herunder fra forældre hvis hjerteskrærende historier belyser de problemer, der reelt findes rundt omkring i Grønland. Vi havde flere historier, end vi kunne inkludere, og vi vil gerne anerkende alle de pårørende, vi snakkede med, for deres ærlighed og det mod, det krævede at åbne op. For et lille indblik i de problemer familier med børn med handicap har med folkeskolerne, læs videre.

Navne er ændret for familiernes anonymitet og sikkerhed.

### Louise, 13 år, Maniitsoq

**Nivikka er mor til 5 børn, hvoraf to af børnene har infantil autisme. De flyttede som familie fra Maniitsoq til Nuuk i 2022. Den ældste Inuk blev diagnosticeret som 11-årig i 2015 og Louise fik sin diagnose i 2020.**

Nivikka har oplevet lidt af hvert i den tid, hun har navigeret diagnosen Infantil Autismen hos to af sine børn. Hun har oplevet svigt, ikke at blive hørt og magtesløshed, når hun har set sine børn blive tabt af systemet.

Fra Louise var meget ung, fik Nivikka mistanke om, at hun kunne have særlige behov. Hun gik til MISI og blev sendt videre til udredning i børnepsykiatrien. Her fik hun diagnosen. På baggrund af den erfaring,

som forældrene nu allerede havde fra deres søn, ønskede de ikke, at Louise skulle gå i specialklasse.

Louise fik en støtteperson på skolens foranledning. Men når støttepersonen ikke var til stede, måtte de alligevel tage over på skolen og Louise fik så forsømmelser fra skolen og Nivikka måtte være fraværende fra sit arbejde. Når der var arrangementer på skolen, så blev temadagene ikke sat specielt op og tilpasset og derfor kunne Louise ikke deltage. Hun blev meget aggressiv, når hun kom hjem fra skole, fordi hun skulle afreagere og få det ud, når det gik skævt i skolen.

Det der påvirkede familien allermest var, at Louise havde en støtteperson fra otte om morgenen til halv et, som skolen havde ansvaret for, men forsøget på at få resten af skoledagen dækket var en konstant kamp. Nivikka siger:

---

“Kommunen sagde: Da det sker inde på skolens område, så er det skolen der skal betale for det, men på den anden side, da hun lider af et handicap, så kan man bede kommunen om støtte som kommunen skal betale fra 8 til 16 - se nu bare det som eksempel, det er snart længe siden ingen har kunnet tage det arbejde, og hendes skolegang er derfor indtil nu blevet meget belastende for os.”

---

Det at kommunen og skolen ikke kunne finde ud af at etablere et ordentligt samarbejde blev et stort problem for familien. Når intet er stabilt omkring barnet, skaber det et ustabil og utrygt miljø for Louise, som ender med at være den, der lider allermest.

Nivikka og hendes familie skulle afholde netværksmøder månedligt, men det var ikke en nem proces. På netværksmødet deltager Majoriaq, sygehuset, skolens rådgivningslærer og kommunen, og de er klar over hvilke forhold familien lever under. De kender også de tiltag de iværksatte hos Louises bror. Hun oplevede at de bebrejdede hinanden, nægtede at tage ansvar, der var hyppig personaleudskiftning og generelt skete der bare ikke noget. Nivikka reagerede og kæmpede for at der skulle ske noget og til sidst stoppede kommunen det. Hun siger:

---

“Nu er hele arbejdet med vores datter blevet så besværligt, at jeg selv, eller at vi som forældre ikke kan møde fysisk op og henvende os, det har de forbudt os, de kræver at vi kun henvender os på mail.”

---

Nivikka fortalte om hvordan det har påvirket hendes eget velvære. Altid at skulle være talsperson for hendes børn og deres rettigheder i et svigtende system. Hun fortæller:

---

”man bliver træt af det til sidst, og selvom nogen måske snakker til mig og selvom jeg måske hører det, så føler jeg det måske, men jeg bliver ikke interesseret i noget af det. Jeg bliver en del af autismen. Det er ikke længere sundt for mig som menneske, for eksempel har jeg også været meget glemsom på det sidste.”

---

Fredagen efter vi snakkede med dem efter de flyttede hele familien fra Maniitsoq til Nuuk. De efterlader deres arbejde og deres omgangskreds i håb om at deres børn kan opnå trivsel. Hvis Louise havde fortsat i skolen i Maniitsoq ville hun nok ende med at gå ud af skolen tidligt ligesom hendes storebror, Inuk, spår Nivikka. Inuk har samme diagnose og oplevelse af svigt som hans lillesøster. Han stoppede med at gå i skole i 6. klasse, droppede ud i 8. klasse og selv med mange forsøg for at integrere ham tilbage i skolen, gik det aldrig. Nivikka håber at de vil få opfyldt deres behov bedre i Nuuk. Hun siger:

---

“Jeg er spændt på om jeg kommer til at føle [mig] som mor, om det bliver første gang nogen skal snakke rigtigt med mig. På den rigtige måde. Det er det jeg er mest spændt på.”

---



## Mathias, 13 år, Nuuk

**Mathias er 13 år gammel og bor i Nuuk med hans forældre og lillesøster. Mathias har to diagnoser, både et kognitivt handicap, der giver ham udfordringer med sit sprog, og han har ADD. Mathias går i en specialklasse, der svarer til 7.-8. klassetrin, men hans mor Irene fortæller, at hun er i tvivl om hans reelle niveau.**

Mathias går i en specialklasse, hvor de tager hensyn til hans handicap, men han modtager ikke tilstrækkelig undervisning og det er et stort problem. Mathias har flere korte dage i sit skema og meget af hans undervisning er med fokus på bevægelse, kreative aktiviteter eller sociale og psykisk velvære. Disse aktiviteter er også vigtig læring, og opfattes generelt positivt af børnene og forældrene. Der er dog ifølge Irene alt for få undervisningstimer med fokus på faglighed. Fag som er nødvendige for at kunne gå op til en afgangsprøve og han har brug for at kunne trives og få succes. Irene mener ikke, at Mathias får en reel undervisning, som kan hjælpe ham og give ham muligheder efter endt folkeskole.

Trods manglen på undervisningstimer, oplever Irene skolen og lærerne som imødekommende og ambitiøse, men den overordnede problematik er manglen på viden. Den pædagogiske viden om at undervise børn med særlige behov mangler, og ingen af lærerne har de nødvendige kompetencer for at kunne undervise ham. F.eks. er der ingen af lærerne, som kan tegn-til-tale metode, trods at Irene fik bevilliget et kursus til både familien og skolens lærere.

---

”Enten er de irriterende eller også så er de sådan nogle gode, søde, rare børn, der er lidt specielle, men de er aldrig en ressource, (...), jeg synes heller ikke man stiller krav til dem, hvis ting bliver for svært, så gør vi noget andet meget hurtigt, de får ikke lov til at kæmpe sig igennem ting, og finde ud af ‘nå, det kunne jeg faktisk’, (...), de bliver ikke presset rigtig. Der er ingen ambitioner for specialklassebørn.”

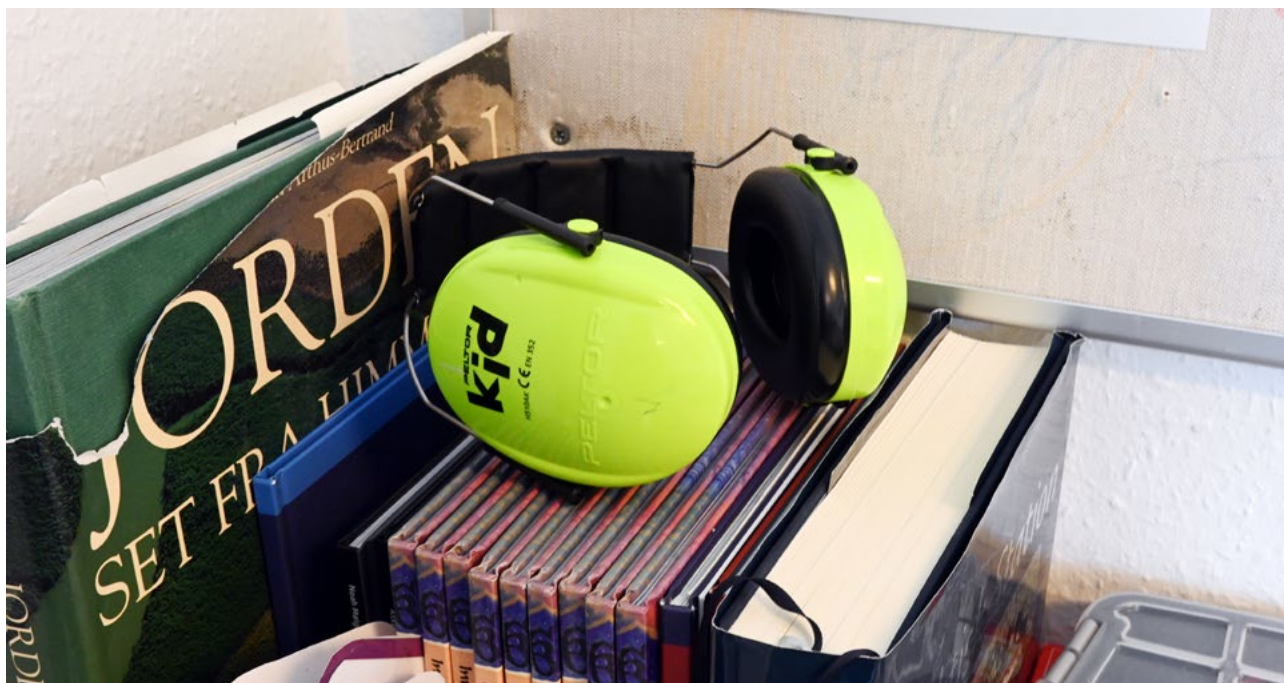
---

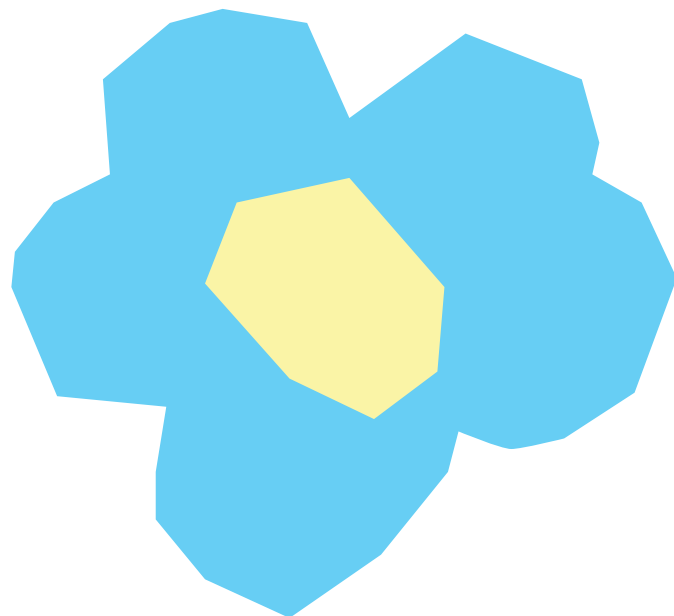
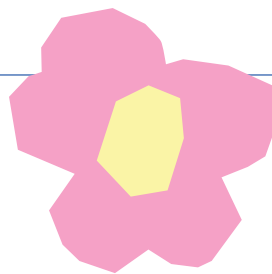
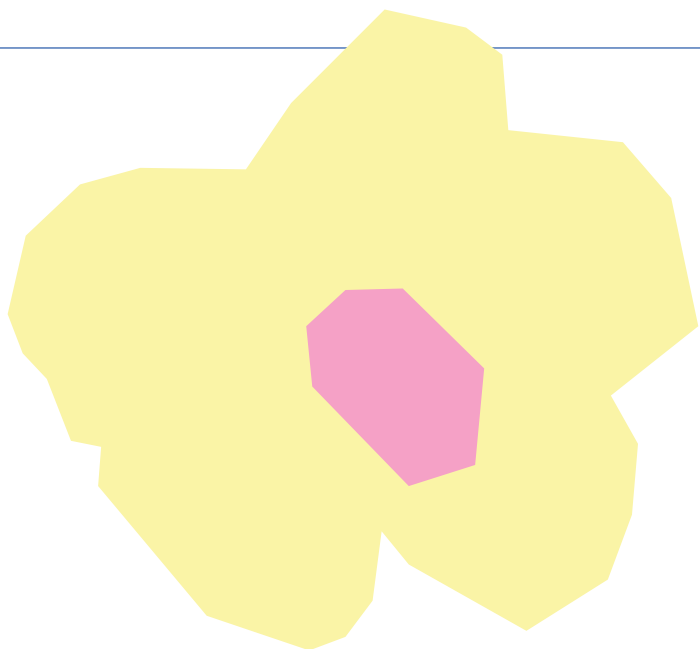
Det var tydeligt at skolerne ikke tror på, at børnene i specialklasserne ville blive til noget, som Irene beskriver i citatet ovenfor. Fordi skolerne ikke tror på deres evner og kapacitet, bliver de tabt på gulvet. Dette efterlader familien med bekymringer, om hvad skal der blive af Mathias, når han går ud af skolen. Hvilke jobs kan han varetage uden at have fået en tilstrækkelig skoleuddannelse? Dette er store bekymringer som Irene gør sig om sin søns fremtid. Hvordan skal Mathias klare sig, når hun ikke er der mere?

---

“Mit håb er jo, at specialklassebørn, at de bliver mødt og set, (...) som har ret til at være glade og få det bedste ud af deres liv.”

---





### Niels, 16 år, Aasiaat

Karina har en søn Niels med en autismediagnose, han går i en almindelig klasse og det fungerer, men for Lilian virker dette mere som en tilfældighed og resultatet af en hård kamp, end et udtryk for et skolesystem, der som helhed kan rumme hendes søn.

Lilian har insistet på at hendes søn ikke skulle placeres i en specialklasse. Hun ved nemlig at i specialklasserne, får de fleste elever ikke et eksamensbevis, som alle de andre. Hun ønsker, at hendes søn skal have muligheden for en fremtid, på lige vilkår med alle de andre børn.

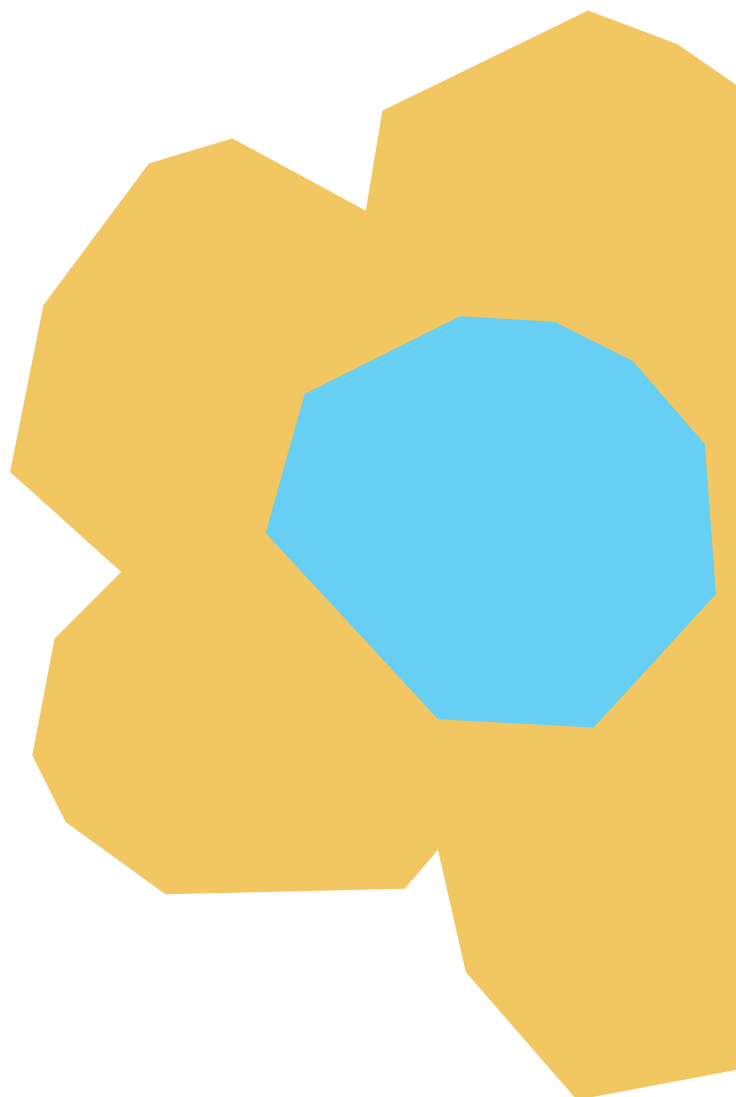
---

”Det er ikke min søn, som skal tilpasse sig til skolen. Det er skolen, som skal tilpasse sig ham.”

---

Lilian har kæmpet hårdt for at sikre hendes søns skolegang, og det er kun på grund af hendes stædighed og store indsats kombineret med, at der tilfældigvis kom en lærer til, der vidste noget om autisme og diagnoser, at hendes søn kan trives og lære. Niels har nu en tolærerordning og der er viden og vilkår på skolen, der sikrer ham det læringsmiljø, som han har behov for.

En af de ordninger, som de har fundet frem til er, at Lilians søn kan tage hjem, hvis han bliver urolig i skolen. Så kan han få lidt ro, så han kan komme tilbage i skolen igen stærkt og trygt.



## Aputsiaq, 16 år, Ilulissat

**Nivi er mor til to. Sønnen Aputsiaq på 16 år har cerebral parese og er døv. Han fik cochlearimplantat i 2015, og kunne derefter høre i 5 meters afstand. De bor i Ilulissat, hvor Aputsiaq har færdiggjort folkeskolen i 2022. Efter folkeskolen er der ikke andre (faglige) muligheder for Aputsiaq i hans hjemby.**

Efter Aputsiaq kom ud af folkeskolen, har hans muligheder, ifølge rådgivning fra sagsbehandleren i kommunen, kun været Ado Lynge skolen i Aasiaat, som han ikke har lyst til at tage til. Han bliver også irriteret, hver gang det bliver nævnt, da han ikke vil til en anden by og væk fra sin mor. Moren fortæller, at der ikke er andre muligheder i byen, som vil gavne hans udvikling og det giver frustrationer.

Aputsiaq har været glad for folkeskolen, hvor han gik i specialklasse og Nivi har også haft god kommunikation med hans lærere, men hun har savnet bedre samarbejde med andre instanser i Ilulissat, særligt sundhedsvæsenet, hvor Aputsiaq fx ikke har kunne gå til fysioterapi. De har kun fået besøg en gang. Det samme gælder kommunen, hvor de har skulle vente lang tid med at få svar på henvendelser. Først ved slutningen af hans skolegang, to år forinden, var han sammen med sin mor i Pissassarfik i Sisimiut, hvor han fik et træningsprogram, som hans lærer i folkeskolen også efterfølgende brugte, hvor han fik daglig motion med lærerne.

”Da han gik i folkeskolen, trænede han hver morgen, det gavtede hans krop rigtig meget. Nu, efter han gik fra folkeskolen, har han ikke så meget styrke i kroppen mere.”

Han gik i specialklasse og moren fortæller, at der har været godt samarbejde mellem hende og hans lærer. Aputsiaq var kun med til en projektprøve og ingen andre prøver. Han fik ikke folkeskolens afgangsprøve.

Fordi man sent opdagede at han var døv, så er hans indlæring også startet sent.

Aputsiaq har været rigtig glad for at gå i folkeskole, og derfor mærker familien, at der lige pludselig ikke er nogen aktivitet for Aputsiaq, udover hans fire timers job i en butik.

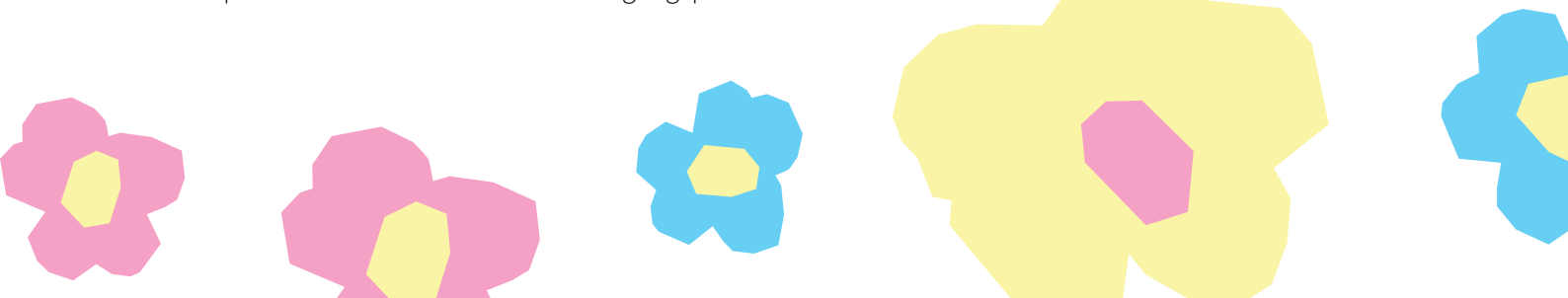
”Han glædede sig altid til at tage til skolen, engang vågnede jeg lidt før kl. 5, hvor han var gået for at tage til skolen, jeg blev helt forskrækket. Han ville så gerne i skolen, at han gik om natten.”

Aputsiaq har ikke en støtteperson og hans eneste aktivitet er hans arbejde, så Nivi kan derfor ikke arbejde, da hun sørger for ham alene. Hun får offentlig hjælp, som ikke rækker til meget.

”Hvis han havde en støtteperson, så ville jeg arbejde hvor jeg kunne”

Aputsiaq er en ivrig dreng, der elsker at lære noget nyt og han er også god til håndarbejde: han strikker, arbejder med perler, så moren synes selvfølgelig, at det er ærgerligt at hans læring bare slutter efter folkeskolen og ville gerne have, at han fik mere faglig viden. Det har været godt med folkeskolen, men han har brug for at udvikle sig videre.

”Det er meget frustrerende for os forældre med børn med handicap, at der ikke er andre muligheder, hvor han kan udvikle sig, her i byen. Det er også meget afkræftende for os.”



## Nava, 14 år, Sisimiut

Arnaq er mor til en pige, Nava, på 14 år, som fik diagnosen infantil autisme som 9-årig i Nuuk. Nava har været glad for skolen og fik også tidligere gode karakterer, men efter hun startede i 8. klasse, hvor hun fik nye lærere, som ikke var bekendt med hendes diagnose og behov, fortæller hun sin mor dagligt, at hun ikke lærer noget i skolen, vil ikke i skole og er begyndt at få dårlige karakterer.

---

”Når hun har været i skolen, spørger jeg hende, hvordan har din dag været: ajunng’, hun er lukket. Så finder jeg ud af hun for eksempel har været usamarbejdsvillig. En god kommunikation ville hjælpe. Det sker når hun ikke kan finde ud af det, så bliver hun sur. Hun lukker helt vildt, når det sker, så skal man give rum og tid for at snakke med hende, når hun er faldet til ro, så kan det godt fungere.”

---

Nava og Arnaq har været glade for at hendes gamle skole i Nuuk, hvor klassen var tilpasset til hende. Der blev forklaret, hvad der skulle ske de forskellige dage. Der var rådgivningslærere, som har rigtig godt kendskab til forskellige handicaps og kender eleverne, som har brug for hjælp. Efter de flyttede til Sisimiut, havde hun også startet godt i 7. klasse, hvor hun har haft en god klasselærer, som havde viden om autisme. Da hun startede i 8. klasse, havde hun fået ny lærer, som ikke kendte til hendes diagnose, og moren har haft problemer med at få samlet hendes lærer og ledelsen, da hun føler, at de ikke forstår hendes behov. Nava begyndte at klage over, at hun altid kommer hjem uden at have forstået noget i skolen.

Arnaq er bekymret for hvordan det vil gå, hvis datterens behov fremover ikke bliver mødt.

---

”Jeg er bare meget bekymret for hende, for hendes eksamen og hun har lige fået sin første eksamen og hun fik det laveste, fordi de har et projekt, hvor hun har været meget fraværende og siger ”jeg er syg” og jeg ved at hun ikke er syg, men det er på grund af fremlæggelse og alt muligt og møde med andre elever, når de har projekt. Jeg tænker på, at det er snart skoleafslutning lige om lidt, næste år, jeg bliver bange for, at det vil gå dårligt, fordi jeg kender min datter, hun er rigtig god fagligt og fik rigtig gode karakterer og 8. og 9. klasse så går det nedad.”

---

Arnaq fortæller, at der er behov for et bedre system over eleverne, så alt den viden de har om Nava ikke går tabt ved nye lærer.

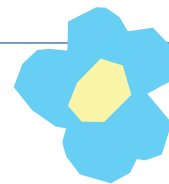
---

”For 2 uger siden, der fik vi problemer med en af lærerne sagde, hun har været uforskammet, fordi hun kunne ikke følge med og hun blev trodsig og hun begynder at græde, så jeg mødtes med den ene lærer for at forstå hvad der var galt, jeg ville gerne vide det fra begge parter. Og hendes lærer var meget overrasket, hvorfor har vi ikke fået det at vide fra hendes klasselærer?”

---

Tilfældigheder gør om det går godt eller skidt for Nava. På grund af en god rådgivningslærer, der sørger for trivsel for alle i datterens gamle skole i Nuuk, og en lærer i 7. klasse, der havde viden om autisme, og hvilke behov Nava havde, gik det dengang godt med Navas skolegang. Det begyndte derimod at gå skidt, da hun kom i 8. klasse, da der ikke var videregivet informationer om Navas diagnose og klassen ikke længere var tilpasset til hende. Nava kæmpede med at tilpasse sig selv til klassen, hvilket resulterede i, at hun mistrivedes.





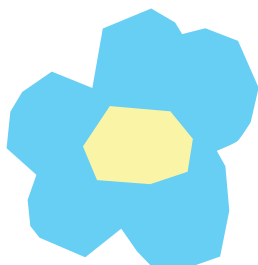
## Anonymiserede uddrag fra samtaler med skoleinspektører og lærere

”Selvom vi har mange lærere, så har vi brug for flere, så vi for eksempel kunne oprette en klasse mere vi kunne fylde op”


”Jeg tror man mangler at begynde at se dem som ressource, (...), i skolen, for de [er] urolige. De er de besværlige børn, der skal underholdes eller laves et eller andet med og for de rolige børn, de er søde (...), som Mathias og børnene (red.) i hans klasse, de er jo skideskægge og rare, og de ser verden på en måde der gør dem søde, ikke.”

”I heldagsskolen modtager vi elever som andre skoler ikke kan bære, lærerne derover (heldagsskolen) har arbejdet der i mange år og har mange erfaringer og er gode til at modtage enkelte elever med udfordringer og får dem placeret. På trods af det har lærerne behov for kurser for bedre at kunne vejlede eleverne med særlige behov bedre, udover specialpædagogik i seminarium er der behov for kurser, der er tilrettelagt”

”Lærerne har brug for mere viden om de enkelte diagnoser, der er brug for kurser omkring det, vi har udfordringer med enkelte elever for at give dem bedre undervisning.”







”Specialpædagogisk i seminariet er alt for overfladisk, der er ikke særskilt fokus på diagnoser og det er der behov for.”



”Men det er lidt svært, så siger døgninstitutionen, at eleven har ret til at gå i skole, selvfølgelig har de det, men den der kommunikation, hvis den er svær, så er det også svært at undervise, så det går udover koncentrationen, også udover de andre elever. Så det er der vi kan halte lidt eller nogle gange meget.”

”Lønnen forhindrer tit det at være støtteperson, det jeg har oplevet indtil videre er, at de bakker ud når de skal have SIK løn. Så selvom vi mangler støttepersoner, så er der for meget udskiftninger, for at undgå det ved jeg ikke hvad jeg skal gøre herfra. Så selvom der er behov for støttepersoner og der er givet godkendelse fra kommunen, så er de svært at få støttepersoner”

”Der er en hel grå zone, vi ikke ved noget om her. Vi har rigtig mange elever generelt i skolen, som på den eller anden måde ikke er i skole, og der vil være nogen af dem, som har en decideret skolevægring, det er helt klart”

”Selvom vi kan se nogle steder, hvor vi synes det går rigtig godt, så er det jo ikke fordi vi er verdensmestre i det og der er da også nogle ting, hvor vi kan se, 'hov her gik det ikke så godt.'”

”Jeg kan bare sige, at hvis forældre og lærere ikke samarbejder godt sammen så er der ikke noget, der vil lykkes. Det er på grund af vores gode samarbejde at vi er nået så langt, vi har et dejligt samarbejde og vi forstår hinanden”





## Grundlæggende børne- og handicapretlige principper

**Barnets bedste:** Princippet om barnets bedste, som er kernen i Børnekonventionen, indebærer, at alle beslutninger og lovgivning, der vedrører børn, skal tage udgangspunkt i, hvad der er bedst for barnet. Dette gælder både på et generelt og individuelt niveau.

**Lighed og inklusion:** Børn med handicap har samme ret som andre børn til uddannelse uden diskrimination. Staten er forpligtet til at sikre, at disse børn kan deltage aktivt i samfundet ved at fjerne barrierer.

**Nødvendig støtte:** Når et barn med handicap har behov for støtte for at kunne deltage i undervisning, skal staten yde denne hjælp, så vidt muligt gratis, og i overensstemmelse med barnets behov.

**Ret til at blive hørt:** Alle børn, herunder børn med handicap, har ret til at blive hørt i sager, der vedrører dem. Staten skal sikre, at denne ret er reel og tilpasset barnets særlige behov.

## Handicapkonventionens artikel 24: Retten til uddannelse

Ifølge handicapkonventionen har alle mennesker ret til uddannelse, det betyder at Naalakkersuisut og Inatsisartut skal arbejde for at skabe et inkluderende uddannelses- og skolesystem, der sikrer at børn med handicap kan gå i skole på lige fod med andre børn og modtage kvalitetsundervisning. Skolerne og samfundet skal sikre at børn med handicap kan deltage i den faglige skoleundervisning såvel som i de sociale aspekter af et skoleliv. Retten til uddannelse indebærer også *at personer med handicap udvikler deres personlighed, evner og kreativitet såvel som deres psykiske og fysiske formåen fuldt ud*. Dette er også en opgave for skole- og uddannelsessystemet.

Alle børn har ret til gratis, tilgængelig grunduddannelse. For børn med handicap indebærer dette ikke blot adgang, men også tilpasninger, så uddannelsen reelt er tilgængelig. Staten skal sikre, at fysiske og sociale barrierer fjernes, og at tilpasninger af skoler og undervisning opfylder det enkelte barns behov. Resourcehensyn kan tages, men aldrig på bekostning af barnets ret til uddannelse. Inklusion kræver individuelle hensyn, tilpasset undervisningsmiljø og specialuddannede lærere. Skolen tilpasses barnet og ikke omvendt. Det er altid skolens ansvar, at der gives den rette kvalitetsundervisning.

### **ARTIKEL 24: ALLE HAR RET TIL EN UDDANNELSE**

*Personer med handicap har ret til uddannelse. Med henblik på at virkeliggøre denne ret uden diskrimination og på grundlag af lige muligheder skal deltagerstaterne sikre et inkluderende uddannelsessystem på alle niveauer samt livslang læring.*

## Om ufrivilligt skolefravær

### Bekymrende skolefravær

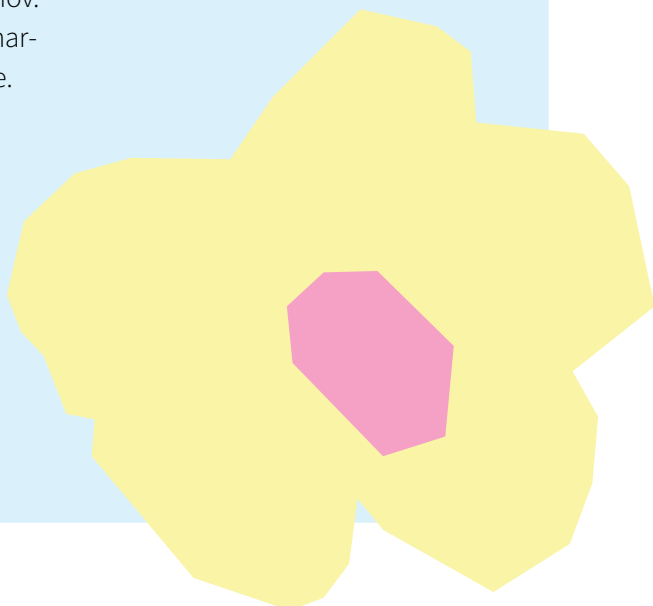
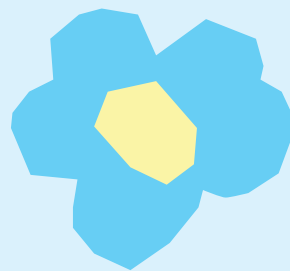
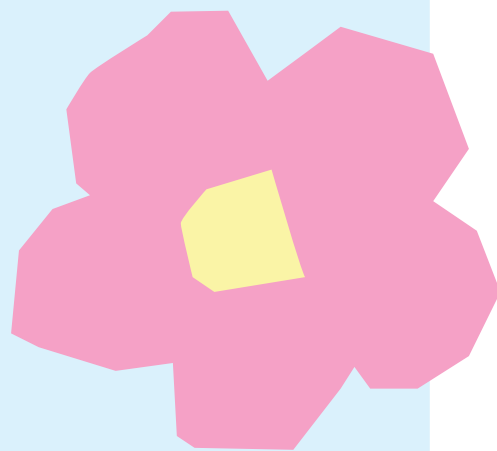
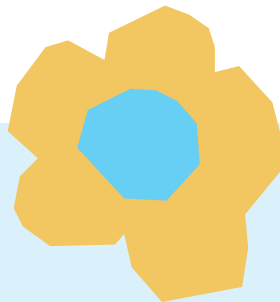
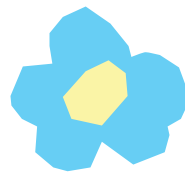
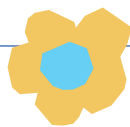
*Skrevet af Linda Schwartz Larsen fra Unikos.*

Skolefravær, eller skolevægring, som det også ofte bliver kaldt, er et problem mange børn og unge gennemlever i dag, og særdeles mange børn og unge med handicap.

Mange børn og unge med handicap oplever at blive enten over – eller understimuleret i skolen, blive mobbet, ikke at modtage støtte eller hjælpemidler til at hjælpe dem gennem skolegangen og mange flere ting, der alt sammen betyder at skolen og klassen kan være et sted fyldt med angst og frygt. For mange betyder det, at de ikke har lyst til at gå i skole.

Som forældre, lærer eller anden voksen i barnets liv, er det vigtigt at se skolevægring og skolefravær, som et led i barnets mistrivsel. Det er barnets forsvar mod noget som er svært, ubehageligt og forbundet med angst<sup>iv</sup>. Alle voksne omkring barnet er nødt til sammen at dykke ned i grunden på denne mistrivsel og løse problemet fra bunden. For børn og unge med handicap er det også særligt vigtigt at deres særlige behov bliver imødekommet, så deres ret til uddannelse ligeledes bliver opretholdt. Det betyder at staten og kommunerne skal opfylde deres ansvar om rette og borgerorienteret støttemidler, fx hjælp til at læse hvis man er ordblind, svagtseende eller blind eller sensoriske hjælpemidler hvis man har psykiske handicap, fx ADHD. Skoler, skoleledere og lærere har ligeledes et stort ansvar i at sikre at barnet får et skoleforløb, der er rettet på deres individuelle behov. Alt dette skal desuden foregå i tæt og kontinuerligt samarbejde med forældre og værger for barnet eller den unge.

Hvis ikke man forstår skolefravær som et symptom på dybere mistrivsel og at alle myndigheder og pårørende til barnet ikke samarbejder om at få problemet løst ved dens kerne, er det også yderst sandsynligt at barnet eller den unge aldrig ville kunne komme tilbage i skolen på lige vilkår. Dette vil ofte skade barnets chance for fremgang, udvikling og en succesfuld fremtid.



## Status på folkeskolen i Grønland

En evalueringsrapport om Grønlands Folkeskole fra 2015<sup>I</sup> viser, at der er stor forskel på, hvilke specialundervisningskompetencer, der er til rådighed på de forskellige skoler. Det fremgår af rapporten, at læreruddannede med supplerende specialpædagogisk uddannelse kun varetager 2% af den almindelige specialundervisning og 9% af den vidtgående specialundervisning i de grønlandske folkeskoler. Læreruddannede uden supplerende specialpædagogisk uddannelse står for henholdsvis 81% af den almindelige specialundervisning og 79% af den vidtgående specialundervisning. Endelig varetager ikke-læreruddannede således 17% af den almindelige specialundervisning og 12% af den vidtgående specialundervisning.

Desværre viser de undersøgelser vi har på området, at der stadig er en stor andel af specialklasseelever der ikke afslutter deres folkeskole med et afgangsbetrag.

---

“Gennem en årrække har Uddannelsesstyrelsen set en generel tendens til, at en stor andel af specialklasseelever i 10. klasse er blevet fritaget for deltagelse ved folkeskolens afgangsprøver. Ifølge Uddannelsesstyrelsens data har muligheden for at tilrettelægge folkeskolens afgangsprøver på særlige vilkår, som lovgivningen indeholder, ikke været tilstrækkeligt benyttet.”<sup>II</sup>

---

Da det er op til den enkelte skole og skoleleder at indstille eleverne til afgangsprøve på særlige vilkår, bliver det en vurderings sag for den enkelte leders faglighed at skulle vurdere hvor vidt den enkelte elev er egnet til at gå til prøve på særlige vilkår. Dette kræver at skolelederen har viden om og forståelse for hvad prøver på særlige vilkår indebærer, derfor har Uddannelsesstyrelsen i 2020 udarbejdet en vejledning, der skal støtte implementeringen af at flere elever, især specialklasseelever, får muligheden for at deltage ved folkeskolens afgangsprøve. Dette er med til at højne elevernes mulighed for at påbegynde en ungdomsuddannelse direkte efter folkeskolen<sup>III</sup>.



## Om børnesyn

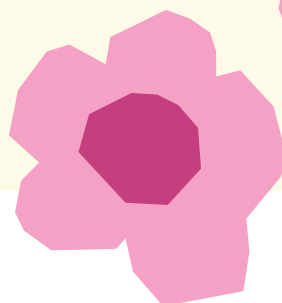
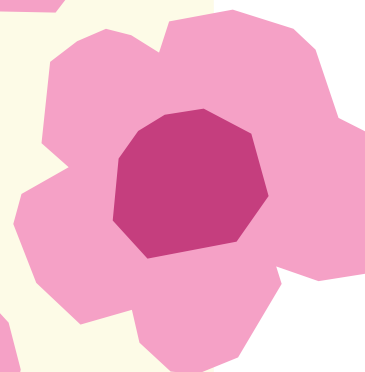
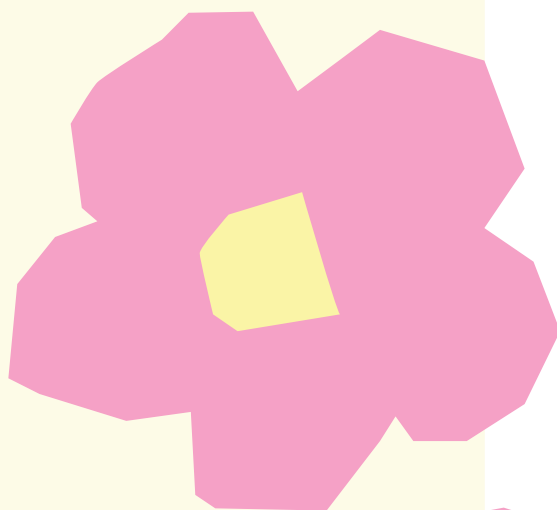
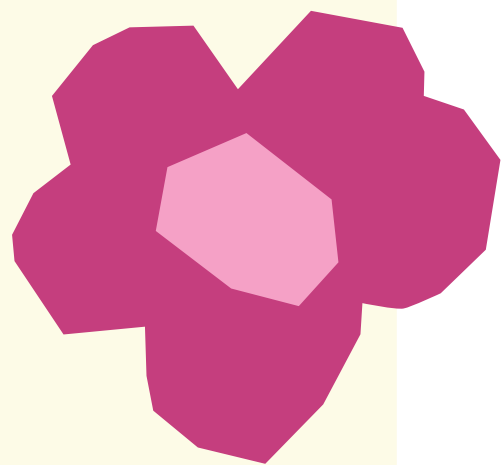
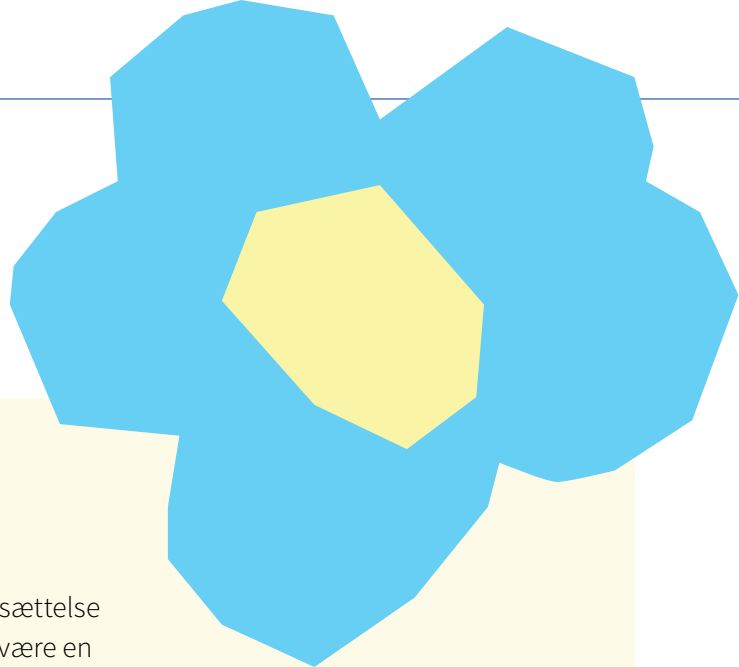
### Forstå problemskabende adfærd

*Skrevet af Mehdi Owliaie fra Unikos.*

Som barn, og særligt et barn med funktionsnedsættelse eller særlige behov, kan det at udtrykke sig selv være en hård kamp med sine store følelser, sin trang til at afreagere og en verden man ikke helt forstår. For mange børn, betyder det problemskabende adfærd, fx at barnet sparkes, bidder, kradser, spytter og viser udadreagerende adfærd, både målrettet sig selv og andre. Det er naturligvis voldsomt at opleve. Men ud fra et specialpædagogisk perspektiv, ”skal årsagen til problemskabende adfærd altid ses som et resultat af, at barnet – uanset funktionsniveau – ikke besidder de nødvendige forudsætninger og mestingsstrategier til at imødekomme de forventninger, der stilles af, og opstår i, deres omgivelser og relationer”<sup>v</sup>.

Når børn – og særligt børn med handicap, udviser denne adfærd, er det derfor vigtigt at se disse problemer i den kontekst, hvor de hører hjemme. Der er ikke noget galt med barnet, der er noget galt med barnets omverdens evne til at imødekomme, se og forstå barnet. Hvis de fortsat udviser denne adfærd og fortsat ikke bliver forstået og imødekommet, kan det betyde at barnet kan udvikle følgesymptomer, såsom stress, angst eller en forværring af deres eksisterende handicap.

Det er vigtigt at forstå denne adfærd som en søgen på at kommunikere. De kan særligt prøve at kommunikere at de søger opmærksomhed, mangler omsorg eller hjælp eller udviser, at de ikke forstår deres omverden eller en svær situation. Det er en klar visning af forventninger der ikke bliver mødt – forventninger som barnet ikke har været med til at opsætte og nu ikke kan indfri. Her er det vigtigt at møde barnet hvor de er. Det er ikke barnet der er vanskelig, men et barn der er i vanskeligheder. Vi som forældre, værger, pårørende mm. har et ansvar for at sikre at disse børn trives. Og vi skal alle gøre en indsats så barnet kan føle sig set, hørt, forstået og få den hjælp de har brug for.



# Universelt design og Universal design for learning

Universelt design og Universal design for learning – UDL (universelt design for læring) understøttes af handicapkonventionen. UDL kan tilpasses de grønlandske kontekster.

## Hvad er universelt design?

Universelt design handler om at skabe produkter, miljøer og systemer, der fra starten er tilgængelige og brugbare for alle – uanset alder, evner eller behov. I stedet for særskilte løsninger for mennesker med handicap fokuserer universelt design på at inkludere hele befolkningen, så alle kan deltage på lige vilkår.

## Universelt design for læring

Universelt design for læring (UDL) er en pædagogisk tilgang, der sigter mod at gøre undervisning tilgængelig for alle elever gennem fleksible og inkluderende læringsmiljøer. I stedet for at fokusere på individuelle tilpasninger for elever med særlige behov eller blot at designe undervisning til gennemsnitseleven, bygger UDL på idéen om, at læring fra begyndelsen skal tage højde for mangfoldigheden i en klasse.

Denne tilgang indebærer brug af forskellige metoder og materialer, der gør det muligt for elever at lære på måder, der passer til deres individuelle styrker og udfordringer. F. eks. kombineres visuelle, auditive og taktile elementer i undervisningen for at sikre, at alle elever kan engagere sig. Med UDL fjernes barrierer for læring, hvilket gør uddannelsessystemet mere inkluderende.

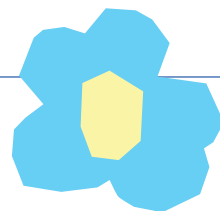
UDL har potentiale til at styrke folkeskole og uddannelser generelt i Grønland og bidrage til en bredere arbejdsstyrke. Når flere elever opnår de nødvendige færdigheder og kvalifikationer, kan de spille en vigtig rolle i samfundets og økonomiens bæredygtige udvikling. En inkluderende uddannelse giver også større muligheder for social deltagelse og fællesskab.

Læs mere om universelt design for læring her:

<https://udlguidelines.cast.org/>



## Konklusion



Det er tydeligt ud fra de fremhævede cases og den information Tilioq har indsamlet, at folkeskolerne ikke er designet til at rumme børn med handicap. Lærerne har ikke de ressourcer og den viden, som er nødvendig, for at de kan give disse børn den nødvendige indlæring, rummelighed og inklusion, som de har ret til.

Disse børn kommer ikke gennem skolen med den uddannelse eller det fundament, som kræves for at komme videre i uddannelsessystemet eller ud på arbejdsmarkedet, så de kan komme til at bidrage til

samfundet og vores fællesskaber. Uden et godt uddannelsesmæssigt fundament, bliver disse børn tabt af systemerne. De bliver efterladt uden ressourcer til at varetage deres egne behov.

Nogle vi snakkede med, havde også gode oplevelser. Men fælles for alle disse var, at børnene og deres familier blev set og hørt at individuelle lærere, der havde viden indenfor undervisning af børn med særlige behov. Det var på alle måder op til tilfældigheder, om børnene blev set, hørt og udviklet. Selvom vi kan anerkende vigtigheden ved individets indsats i at gøre





børn med handicaps skolegang bedre og mere inkluderende, er vi nødt til også at anerkende, at det ikke burde være op til individuelle personer at sikre børns uddannelse. Vi er nødt til at udvikle en mere standardiseret tilgang til folkeskoler. En der vil sikre, at børn i byer såvel som bygder, i alle fem kommuner, i alle skoler, i alle klasser, med alle mulige slags handicap, vil blive forstået, hørt og modtage læring på en måde, der er tilpasset deres behov. Vi skal sørge for at disse børn kan komme ud af skolen, klar til at møde nye udfordringer, deltage i livslang læring og bidrage til samfundet.

Det dyreste man kan gøre, det er ikke at investere i disse børns kapaciteter og evner. Mange ender i dag i et liv på overførselsindkomst. Deres forældre bliver ofte tvunget til at forlade arbejdsmarkedet, fordi deres børns behov ikke bliver mødt. Nogle familier føler sig nødsaget til at flytte enten til en anden by eller kommune, eller måske helt ud af landet i håb om bedre vilkår. Vi kan i stedet sikre et bedre, rigere og mere inkluderende samfund ved at investere i disse børn og deres fremtid. Uden mister Grønland ressourcer.



## Endnotes

- 
- I Danmarks Evalueringsinstitut. 2015. “Grønlands Folkeskole Evaluering 2015”
- 
- II Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik – Uddannelsesstyrelsen. Maj 2022. “Minirapport Specialklasse-elever som går til Folkeskolens afgangsprøve” Naalakkersuisut. [https://iserasuaat.gl/-/media/iserasuaat/folkeskole/7-publikationer/folkeskolen-i-groenland/rapport\\_specialklasse-elever-til-afgangsprve\\_da.pdf?la=da&hash=4219F44CB3E57E14C3040E33C0AA96DB&hash=4219F44CB3E57E14C3040E3C0AA96DB](https://iserasuaat.gl/-/media/iserasuaat/folkeskole/7-publikationer/folkeskolen-i-groenland/rapport_specialklasse-elever-til-afgangsprve_da.pdf?la=da&hash=4219F44CB3E57E14C3040E33C0AA96DB&hash=4219F44CB3E57E14C3040E3C0AA96DB)
- 
- III Ibid. (s. 7)
- 
- IV Schwartz Larsen, Linda (2023). “Skolevægning – et fagligt perspektiv på en kompleks problemstilling”. Unikos
- 
- V Owliaie, Mehdi (2023). “Vanskelige elever? Eller elever i vanskeligheder? Et specialpædagogisk perspektiv på forståelse og forebyggelse af problemskabende adfærd”. Unikos.



